

SUVREMENA KNJIŽEVNOST I HRVATSKA NA IDENTITARNOJ MAPI EUROPE

doc. dr. sc. Nebojša Lujanović

nlujanovic@hotmail.com

Sažetak

U konstrukciji hrvatskog nacionalnog identiteta, književnost sudjeluje izborom književnih djela ovjerenih kao književni kanon čije se vrijednosti reproduciraju u školsko-obrazovnom sustavu. U tim je djelima estetiku teško odvojiti od politike, naročito kada se uzme u obzir konkretan društveno-povijesni okvir afirmacije tih književnih djela. Suvremeni nacionalni identitet našao se pred novim izazovima i kada je u pitanju kontekst europskih integracija, a u isto vrijeme suvremena književnost ostala je bez jasno uspostavljenih kanonskih vrijednosti. Ovo vrijeme bez konsenzusa oko književnih, a ni ostalih, vrijednosti pokazuje se kao najnepovoljnije za obnavljanje pitanja koje postavlja ovo izlaganje: može li književnosti sudjelovati u izgradnji prepoznatljive prezentacije hrvatskog društva prema europskoj zajednici? Potencijalno problematično pitanje pokazuje se na kraju promišljanja kao retoričko: osnovno polazište trebala bi predstavljati smisljena nacionalna strategija vezana uz knjigu, a onda i za prijevode istih, o čemu trenutačno imamo samo naznake. Time je spomenuto promišljanje sasječeno u korijenju ili premješteno u sferu hipotetskih imaginacija, uz usporedbe kako to rade druge kulture. Naša će se za sada i dalje u prezentaciji oslanjati na – nogomet.

Ključne riječi: hrvatska književnost, kulturna politika, identitet, strategije čitanja

Od kanona do identiteta

Pokušaj da se spoji nekoliko različitih pojmova i razina promišljanja, a tu se misli na prijelaz od književnosti, preko identiteta, do spomenutog političko-ekonomskog okvira Europske unije, odvijat će se preko pitanja naracije identiteta kao središnje točke. Identiteti uostalom, prema suvremenim teorijama, postoje jedino kao naracija, konstruirana priča. Njihova konstrukcija se odvija u određenom povijesno-društvenom kontekstu, s određenim ciljevima i u skladu s određenim vrijednostima. Kada se te vrijednosti konkretiziraju u partikularni oblik, onda ne možemo iz rasprave izostaviti i pojam ideologije, to jest mogućnost da se spomenute vrijednosti usklađuju s interesima dominantne skupine. Time smo otvorili i rascjep koji se neizbježno ukazuje u samom ishodištu naracije identite-

ta i pratit će je u daljnjem tijeku: naracija je istovremeno skrojena i u skladu s pojedinačnim interesima centara moći i u skladu s kolektivnim potrebama zajednice. Ako je konstrukcija prva razina, dalje možemo govoriti o distribuciji narativa koja se odvija sustavno kroz institucije, norme i propise. Budući da je identitet sadržajno usmjeren na pružanje odgovora pojedincu tko smo, od kuda dolazimo, koja je naša uloga u svijetu i zajednici, od interesa je kolektiva da svaki njegov član ponutri isti sadržaj, u čemu najviše doprinosi sustav obrazovanja. I na trećoj razini imamo prezentaciju narativa kao predstavljanje drugim zajednicama (u ovom kontekstu, širem okviru kolektivnog identiteta, Europi) specifičnosti našeg načina razmišljanja i djelovanja.

Bilo da promatramo kulturu na općoj razini, ili izdvojimo književnost kao jedan njen dio i suzimo fokus promišljanja, mehanizam je isti sa stajališta naracije. On se odvija na ideološki pogon jer je samo područje kulture, kako tvrdi Mitchel, napučeno proizvoljno konstruiranim značenjima.¹¹⁹ Kultura sama po sebi ne postoji jer je sva smještena u područje imaginarnog, zamišljenog, u skladu s ideološkim postavkama. Još konkretnije, vrsta književnosti preko koje se najjasnije prelama ideološka prizma je kanonska književnost. Kanon nije, prema Žmegačevoj definiciji¹²⁰, jednostavan zbroj književnih djela karakterističnih za pojedina književno-povijesna razdoblja, nego hijerarhijski uređen sustav književnih vrijednosti koje vrijede za konkretnu zajednicu u određenom trenutku. Pri odgovoru na nedoumicu što je to književna vrijednost i što na kraju presudno utječe na činjenicu da pojedino književno djelo bude izdvojeno iz korpusa i uvršteno u povlaštenu skupinu, sve je teže zadržati esencijalistički stav o trajnoj i nepromjenljivoj vrijednosti upisanoj u književnim tekstovima. Prevladavaju konstruktivističke teorijske postavke koje govore o njenoj uvjetovanosti, a uklapaju se u naš navedeni niz koji moramo premostiti, od književnosti do identiteta.

Takva je teorija Pierrea Bourdieua koji iz polazišta sociologije književnosti govori o književnoj vrijednosti kao o strukturi koja odražava odnose moći u širem društvenom polju.¹²¹ Kanonske vrijednosti su preslika hijerarhije vrijednosti onako kako ih postavljaju dominantne strukture moći. Riječ je o sasvim proizvoljnim kategorijama, u književnosti i izvan nje, koje su od velike važnosti jednako za opstanak zajednice (barem kako taj opstanak vidi dominantna skupina) kao i za partikularne interese odabranih. Iz tog razloga su podvrgnute ideološkom tretmanu kako bi se prikazale kao prirodan red stvari, nepobitna činjenica i iskaz

119 Don Mitchell, *Cultural Geography – A Critical Introduction* (Oxford: Blackwell Publishing, 2008)

120 Viktor Žmegač, „Problematika književne povijesti“, u: Zdenko Škreb i Ante Stamač, ur., *Uvod u književnost* (Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1998), 36-73.

121 Bourdieu, *Distinction – A Social Critique of the Judgment of Taste* (Cambridge, Harvard University Press, 1998).

neupitnog autoriteta. Klasične autore nitko ne smije dovoditi u pitanje, vrijednost njihovih tekstova i važnost poruke koju prenose su izvan svake rasprave, nad pojedincem je imperativ usvajanja sadržaja i forme ponuđenih tekstova, a nad svime bdiju obrazovne i znanstvene institucije kao legitimni autoriteti.

Kanonske su, dakle, vrijednosti, nastavlja isti autor, povezane s nacionalnim identitetom, ali ne u smislu općeg konsenzusa koji nastaje demokratskim putem usvajanjem različitosti i pluralizma, nego onako kako taj identitet vidi dominantna skupina. Ona ga inicira i na kraju legitimira sa svoje nadređene pozicije. Bez obzira na negativne konotacije takve konstatacije, raspravu bismo mogli sažeti frazom *cilj opravdava sredstvo*. Bez obzira na način postavljanja i održavanja kanonskih vrijednosti s primjesama hegemonije, njihov je i dalje cilj prevladati razjedinjenost i inzistiranjem na tradiciji objediniti pripadnike i pod-skupine u jedno homogeno tijelo pružajući minimum konsenzusa kako bi zajednica mogla funkcionirati. Protrka Šimec na primjeru hrvatske književnosti potkrepljuje i precizira navedene postavke, dokazujući kako je samo jedan način da književni tekst kao proizvod svog prostora i vremena zadobije status tradicije.¹²² A taj je način radikalna prilagodba teksta: tekstove se svrstava u kanon naknadnim upisivanjem vrijednosti i značenja koji ne moraju biti dio teksta u inicijalnom trenutku, ako to doprinosi stabilnosti nacije. Naime, odabranim tekstovima se mora upisati određena proizvoljna vrijednost koja nadilazi temporalnost i tako premostiti njihov prijelaz prema tradiciji trajnih vrijednosti. Takvim tretmanom nacija kreira iluziju trajnosti i stabilnosti jednog sasvim nestabilnog i heterogenog narativa, a sve u cilju vlastitog opstanka. S obzirom na mnoštvo argumenata, izvan je svake sumnje da književnost ima i te kako važnu ulogu, preko konsenzusa i odabira odgovarajućih vrijednosti, u kreiranju narativa zvanog identitet. Sumnja je usađena u jedno drugo nadovezujuće pitanje, a ono glasi: imamo li danas konsenzus oko društvenih vrijednosti i ima li suvremena hrvatska književnost ikakvu ulogu u njihovom uspostavljanju?

Nacionalna strategija knjige (uz primjer)

Da bi mogli razmatrati ulogu suvremene hrvatske književnosti u tako složenom procesu, potrebno je istražiti postoji li službeni dokument koji definira tu ulogu i prezentira jasnu projekciju potreba i ciljeva na koju ima utjecaj i književnost. Takav dokument bi bio polazište i za razmatranje tog pitanja, ali i za usklađeno djelovanje. Strategija podrazumijeva sustavan i promišljen niz postavki i prijedloga za djelovanje koji obuhvaćaju duži vremenski period, mada nije

¹²² Marina Protrka Šimec, *Stvaranje književne nacije: oblikovanje kanona u hrvatskoj književnoj periodici 19. stoljeća* (Zagreb, Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2008).

problem u samom shvaćanju tog pojma i popunjavanju njegovog sadržaja. To bi predstavljalo samo prvu stepenicu, dok je druga pravi izazov – a to je primjena strategije. I više je nego očito da kratkoročne akcije ne daju rezultate. Konkretno u hrvatskim prilikama, mediji su preplavljeni činjenicama koje upućuju na sveopću krizu nakladništva, pad prodaje knjiga, kao i njihovu prosječnu godišnju nakladu, slabljenje kulture čitanja itd. Navedene procese ne uspijevaju usporiti mjere kratkog daha kao što su jednogodišnje potpore nakladnicima i autorima, natječaj za otkup knjiga, donacije festivalskim programima i slično.

Takve mjere ne mogu ublažiti negativni efekt stanja stvari, a ta je da Hrvatska u čitavo vrijeme svoje samostalnosti nema smislenu dugoročnu strategiju knjige i čitanja, barem ne u trenutku pisanja ovog rada. Moguće je preko ključne riječi pronaći podatke kako postoji inicijativa i čak oformljena tijela koja bi trebala (ili su već trebala) iznijeti dotični dokument, ali krajnji datum tog posla nije određen niti se nazire. Dakle, i dalje nedostaje okvirni dokument koji bi u periodu od narednih pet godina poticao razvoj kulture čitanja, te tako pomogao svim subjektima koji sudjeluju u tom lancu, definirajući pristupe prema svim razinama problema: od vrtića i škola, do poslovnih subjekata i udruga. Takvoj situaciji je ujedno i uzrok i rezultat potpuna nekoordiniranost zainteresiranih strana: nakladnika, ministarstva, stručnih tijela, udruga, knjižnica, knjižara itd. Ostavljajući raspravu o složenom problemu svih uzroka takve situacije, ostaje privremeno konstatirati da je posljedica takve kaotične prakse i nemara pet godina konstantnog pada interesa za knjigu.

Kako konkretno izgleda forma strategije s jasnom koncepcijom, a i pozitivnim rezultatom (budući da je period strategije već prošao), možemo vidjeti na slobodno dostupnoj prezentaciji Scottish Arts Councila pod nazivom *Literary strategy 2002-2007*¹²³. U tom dokumentu je moguće pronaći konstatacije koje odaju visoko razvijenu svijest u mogućnosti književnosti u razvoju civilnog društva, imidža nacije, ali i pojedinih sektora ekonomije: „Književnost...nacionalno dobro...pisci međunarodno prepoznatljivi...u globaliziranom svijetu 21.-og stoljeća... književnost će Škotu olakšati komunikaciju i uključivanje u novo i složeno okruženje”¹²⁴. Ako ostavimo po strani neodoljivost iskaza u kojem se književnost proglašava nacionalnim dobrom s praktičnom primjenom prema pripadniku svoje zajednice, u smislu ignoriranja slatkorječivosti, tu su i sasvim precizni napuci kako postići spomenute ciljeve.

123 *Literary strategy 2002-2007* (Edinburgh: Scottish Arts Council, 2002). URL: <http://www.scottisharts.co.uk/resources/publications/Strategies/Pdf/STR10%20Literature%20Strategy%202002-07.pdf> (15. ožujka 2015.)

124 Isto

Neke od mjera koje predlaže škotska strategija razvoja književnosti su: osnovati fondove koji pokrivaju pripadajuće segmente, osnovati urede i pokrenuti nove stipendije, osigurati godišnje sastanke nadzornih tijela s izvješćima, unaprijediti mrežu časopisa, magazina i on-line izdanja, kreirati projekte usmjerene prema publici/čitateljima, potpomoći književne festivale diljem zemlje i središnji sajam, kreirati i provesti nacionalnu kampanju čitanja Bookstart, unaprijediti suradnju s lokalnim umjetnicima na lokalnoj razini i još tridesetak ostalih mjera. Takve mjere bi omogućile ostvarenje navedenog općeg cilja (očuvanja književnosti kao nacionalnog dobra) razloženog u nekoliko manjih konkretnih ciljeva: postavljanje književnost u središte svake zajednice, povećati prepoznatljivost škotske književnosti u zemlji i inozemstvu, povećati ulaganje u pisce i pisanje kako bi osigurali prosperitet zajednice, pozicionirati nakladničku industriju u skladu sa suvremenim potrebama, postaviti okvire i strukture koje će osigurati kontinuiran razvoj književnosti u Škotskoj itd. Iz priloženog je sasvim jasno kako vodi kulturnu politiku zajednica koja ima savršen pregled uloge književnosti u svojoj svakodnevnici, njenog potencijala, te izazova koji su pred njom u domaćem i međunarodnom kontekstu. Svi su ciljevi usuglašeni i sve mjere koordinirane u modelu koji zorno razotkriva sve mane hrvatskog pristupa problemu.

Pogled s vrha (ili o odgovornosti institucije)

Kako, dakle, izgleda pogled na problem pozicije (ne)vidljivosti književnosti unutar zajednice i njene identitetske strukture, ako isti promotrimo sa stajališta pripadajućih institucija, to jest pogledom s vrha? Već je spomenuto kako imamo obrise prve Nacionalne strategije čitanja od samostalnosti Hrvatske, koja je inicirana u ožujku 2014.g. Tada je sastavljeno povjerenstvo od trideset članova koje je uspjelo usuglasiti okvirne dogovore u smislu mjera prema školama, izdavačima i autorima, ali je sve ostalo na razini usmenog dogovora. Iako je tada dovršavanje strategije predviđeno za početak 2015. g., danas (pet mjeseci nakon tog roka) i dalje nemamo dotični dokument. Bez izglednog kraja tog procesa, društvo ostaje bez definiranja nekoliko ključnih odnosa u kulturnom polju. Do tada, država bez strategije i radnih tijela: prema čitanju, prema knjizi kao kulturnom proizvodu, prema knjizi kao tržišnom proizvodu i prema kreativnim industrijama općenito. To su četiri razine tretiranja knjige, od kojih je otvorena samo jedna, ona o čitanju.

Osim toga, institucije su svoju nebrigu prema književnosti i knjizi kao proizvodu iskazale i kroz politiku PDV-a na knjige. Tiskana knjiga opterećena je, doduše, ulaskom u EU s minimalnom poreznom stopom od 5% koja je svejedno djelovala devastirajuće na nakladničku industriju. Nije se lobiralo za odgađanje, prilagodbu ili izuzeće pojedinih područja (znanstvena knjiga), kao što su to

uspjele neke druge članice Europske unije. Zatim, e-knjiga je opterećena sporeznom stopom od 25% dok su se pojedine članice izborile za puno niže stope od 5-7%. S obzirom da ove brojke svjedoče kako su hrvatske institucije prepustile se struji većine europskih država i gurnule knjigu u ralje divljeg globalnog tržišta, to samo po sebi ne bi bio problem da dosljedno prate odabrane primjere i kada je u pitanju financiranje tog sektora. Međutim, dok EU izdvaja za obrazovanje 5,1%, Hrvatska izdvaja svega 3,05%. Isto tako, dok većina zemalja EU izdvaja za kulturu 1%, Hrvatska to čini u dvostruko manjem opsegu, mizernih 0,49%. Zbog mogućnosti da su središnje nadležne institucije i složenom procesu pristupanja i prilagodbe EU preopterećene da bi se u znatnije većoj mjeri posvetile knjizi, pojedine udruge su ponudile konkretna razrađena rješenja, ali nisu naišle na spremnost za dijalog. Tako je udruga okupljenih zabrinutih subjekata čija je djelatnost vezana uz knjigu, pod nazivom Knjižni blok, pokušala ustupiti svoje rješenja u vidu zakonskih paketa i prijedloga ekonomskih mjera (kao što su povoljniji krediti za nakladnike). Ali je ta inicijativa završila ogorčenim pismom Knjižnog bloka o ignoriranju nadležnih tijela.¹²⁵

Osim očitog nedjelovanja u ključnim trenucima, upitna je svrha i onog djelovanja koje, iako neorganizirano i fragmentirano, doprinosi određenim sredstvima pojedinim subjektima vezanima uz književnost i knjigu. Naglasak je, naravno, na međunarodnu prezentaciju književnosti, ako govorimo o mogućnostima da Hrvatska bude prepoznata u europskim okvirima (i) kao društvo kvalitetnih autora i bogate književne tradicije. Formalno su izdvojena značajnija sredstva za nastup Hrvatske na međunarodnim sajmovima i festivalima. Međutim, taj proces se odvija bez natječaja i ikakvog nadzora utrošenih sredstava. Spomenimo primjer da Ministarstvo kulture ulaže 400 000 kn u nastup Hrvatske na frankfurtskom sajmu knjige, što je izvor kontroverzi zbog neadekvatnog učinka cijele organizacije i pristupa. Nerijetko su nastupi na sličnim međunarodnim smotrama popraćeni negativnim reakcijama stručnjaka i javnosti.¹²⁶ Teško bi bilo pobrojati sve nedostatke ovakvog stihijskog pristupa: nema jasne vizije što s nastupom hrvatskih pisaca niti ideje o prepoznatljivoj prezentaciji, nema organizacijskih znanja i vještina, kao ni komunikacije prema stranim medijima itd. Sve to odaje dojam da je novac osiguran i nastup upriličen samo kako bi se zadovoljila određena forma.

125 Radi se o dopisu Knjižnog bloka objavljenog u medijima 10.11.2014.g. u kojem izražavaju svoje nezadovoljstvo. URL: <http://www.mvinfo.hr/clanak/pismo-udruga-knjizni-blok-ministrici-kulture-andrei-zlatar-violic>. (15. ožujka 2015.)

126 Tako je jedna od autorica koja je nastupila na Sajmu knjiga u Frankfurtu odlučila otvoreno progovoriti o tome kako cijela organizacija i nastup hrvatskih pisaca izgleda. U članku „Nitko i ništa u Frankfurtu i na Islandu“ opisuje nemar institucija koje, unatoč znatnim uložnim sredstvima, nisu poslali svoje izaslanike, osigurali prevoditelje i povoljnu poziciju na sajmu kao osnovne stavke (ostavljajući po strani problem reklame, brošura, dizajna štanda i sl.). URL: <http://www.tportal.hr/komentari/komentatori/155392/Nitko-i-nista-u-Frankfurtu.html>. (15. ožujka 2015.)

Pored fizičkog nastupa hrvatskih pisaca u inozemstvu, drugu komponentu koja je vrlo važna u kontekstu prezentacije hrvatske književnosti čine prijevodi domaćih autora na strane jezike. Ministarstvo kulture godišnje dodjeljuje potporu za otprilike trinaest prijevoda i to je sve što se tiče institucionalnog udjela. Kontakti s inozemnim agentima i nakladnicima prepušteni su osobnoj inicijativi autora ili vještini i kontaktima njegovog domaćeg izdavača (što imaju samo tri ili četiri izdavača na cijeloj hrvatskoj nakladničkoj sceni). Dakle, prijevodi domaćih autora su potpuno prepušteni privatnoj inicijativi i ne postoji nikakva strategija ili mehanizam koji bi pokrio tu djelatnost. Naravno da je u takvim okolnostima uspješan prijevod i recepcija domaćeg autora na njemačkom ili engleskom tržištu iznimka ili nepredvidljiv slučaj. Na temelju toga možemo pretpostaviti da prevladava predodžba europskih kulturnih centara o Hrvatskoj kao društvu nerazvijene kulture, a time i svijesti o vlastitom identitetu, niskih civilizacijskih dosega. Time samo aktivno sudjelujemo o očuvanju kolonijalne predodžbe o zapuštenoj periferiji.

Pogled s dna (ili o kulturi čitanja)

Kako bi izbjegli opasnost stjecanja krivog dojma iz nepotpune slike cijelog problema, sugerirane prethodnim poglavljem, potrebno je promotriti situaciju iz dijame-tralno suprotnog kuta. Naime, iz dosadašnjeg izlaganja bi se sasvim lako moglo zaključiti kako institucije malo ulažu u književnost, s tim da je ono što ulažu potpu-no neučinkovito, a žrtva takve politike su članovi zajednice koji ispaštaju u svojoj većinskoj želji za novim književno-čitateljskim iskustvima. Nedavna istraživanja o važnosti knjige i čitateljskim navikama hrvatskih građana, na poprilično rele-vantnom uzorku, daje poražavajuće rezultate.¹²⁷ Samo par brojki iz istraživanja 2013. godine jasno će ilustrirati poraznost stanja kulture nacije kada je u pitanju čitanje i kupovina knjiga:

- 48% ispitanika pročitao je jednu knjigu proteklih godinu dana
- od tog postotka, 62% otpada na stanovnike Zagreba (najviše), a 27,8% na stanovnike Like (najmanje)
- 22% ispitanika je dobilo knjigu na poklon proteklih godinu dana
- 19% ispitanika je kupilo knjigu zadnja tri mjeseca
- 46% ispitanika izjavilo je da im knjige ne trebaju
- 51% ispitanika je odgovorilo da ih ništa ne može navesti da kupe knjigu

¹²⁷ Radi se o istraživanju koje je obavila agencija GfK (2011. i 2013. g.), a inicijatori su bili Knjižni blok i Zajednica nakladnika i knjižara (znakovito, ponovno udruge, ne nadležne institucije). URL: <http://www.knjizniblok.hr/dokumenti.html> (15. ožujka 2015.)

Podaci se mogu interpretirati na način da ocrtavaju još dublju depresiju ako se otkloni financijski faktor. Naime, površni uvidi često pojednostavljaju situaciju i pad interesa za knjigu pripisuju padom financijske moći uslijed globalne recesije koja je posebno pogodila nepripremljeno hrvatsko gospodarstvo. Prvi podatak govori da je jedva pola ispitanika pročitalo, a ne kupilo knjigu, što znači da ne pomažu ni poklonjene knjige ni knjižničarske usluge, ni besplatna elektronska izdanja. Zadnji podatak još poraznije prikazuje kako više od pola ispitanika izjavljuje da ih ništa ne može navesti da kupe knjigu, čak i kada bi bili u financijskoj mogućnosti da to učine. Svakako se radi o zabrinjavajućim podacima o kulturi čitanja u Hrvatskoj i trendu anti-intelektualne klime koja svoje nedostatke pretvara u prednosti i tako naglavačke okreće sustav vrijednosti. Treba naglasiti da kupovina knjige nije samo posvećenost jednoj vrsti proizvoda ili načinu prakticiranja dokolice, nego aktivnost koja obogaćuje, mijenja čovjeka, daje mu znanje i čini kompetentnijim i cjelovitijim, obnavlja tradiciju, utječe na kvalitetu života itd. Sve su to, dakle, komponente koje više nemaju prioritet u našoj zajednici.

Imamo nogomet! (ili umjesto zaključka o prioritetima u prezentaciji nacionalnog identiteta)

Ograđujući se unaprijed kako članak nije usmjeren kako bi omaložavao sport kao takav i umanjivao njegovu mogućnost da promovira pozitivne vrijednosti, usporedba nogometa i kulture je zamišljena kao ilustracija jednog nesrazmjera. Osim što se nejednaka pažnja struktura poklanja tim dvjema kategorijama, sustavan pristup ovoj prvoj može biti koristan primjer djelatnicima u kulturi i institucijama zaduženima za taj segment. Dakle, nema ništa sporno da je Hrvatska kao zajednica percipirana u europskom i širem kontekstu kao sportska/nogometna nacija, nego u tome da je prezentirana isključivo kao takva. Što, opet, također ne bi trebalo biti sporno ako je to svjesna namjera i planirana strategija odgovornih da se predstavimo isključivo kao nogometna velesila bez ikakve kulturne tradicije. S tim da vrijedi istaknuti kako se iz tiska i iskustva domaćih gostiju na inozemnim turističkim odredištima kako takva prezentacija već prevladava, a jednom kada se značenje kreira i distribuira, teško da je radikalno modificirati.

Primjer nogometa pokazuje kako se može usmjeriti prezentacija nacionalnog identiteta uz sudjelovanje predstavnika vlasti i sistemskim podržavanjem u javnoj sferi. Za usporedbu, premijer je otputovao na otvaranje Svjetskog nogometnog prvenstva 2014. g. u Brazilu dajući do znanja da mu je dužnost prisustvovati toj manifestaciji. Ne pamti se takav posjet kada su pisci-reprezentativci gostovali na međunarodnim smotrama književnosti, kao što je ona u Leipzigu, pa čak niti onda kada je Hrvatska bila zemlja-gost (Leipzig 2008. g.). Takva (ne)sustavna podrška dovela je do prevladavajuće prezentacije kockastog simbola kao sim-

bola nogometa, što je sporno samo u onom slučaju kada se pretjeruje, ne samo u izjavama domaćih zanesenjaka, nego i u onima međunarodnih sportskih izaslanika. Primjer možemo pronaći u izjavi Michela Platinija (predsjednika UEFA-e) na proslavi 100 godina HNS-a: „(...) nogomet u Hrvatskoj prethodio osnivanju državnih institucija (...). Hrvatski nogomet je tako čuvar nacionalnog identiteta (...), središnju povijesnu ulogu u utemeljenju vanjskog imidža vaše zemlje.... (...) problemi koji kvare, pa čak i prljaju sliku Hrvatske u inozemstvu. A radi se o problemu huligana...”¹²⁸. Nogomet sa navedenom središnjom povijesnom ulogom u kreiranju imidža je nekritički sud koji zanemaruje isti sport kao izvor huliganstva, kriminala i fašističkih ispada, ali to nije predmet rasprave.

Sport je naveden samo kao jedan od primjera kako se jedan element djelatnosti određene zajednice može uklopiti, a onda i prevladati sve ostale elemente, u kreiranju identiteta i njegove prezentacije u europskom kontekstu. Teško je nešto slično zamisliti u sferi kulture ili, konkretnije, književnosti. Osim što ne postoji podrška nadređenih struktura i institucija, kao što smo vidjeli, ne postoji niti snažna vijest u javnosti i pripadnicima zajednice o važnosti knjige u njenom identitetu. Uz ta dva nepremostiva problema, izostaje i bilo kakav konsenzus koje su to književne, pa onda i opće, vrijednosti koje bi trebale prevladavati i isticati kulturnu specifičnost zajednice. Ako se one, naravno, ne svode na nogomet kao aktivnost prožetu kriminalnim djelatnostima od kojih zazire cijeli sustav ne nudeći nikakvo rješenje. Na kraju, simptomatično je i to što se o dotičnom problemu može pisati samo esejističkim diskurzom, oslanjajući se na fragmentirane podatke rasute po dnevnom tisku, budući da ne postoje relevantni radovi stručnjaka koji se bave tim pitanjem na znanstvenoj razini.

128 URL: <http://gol.dnevnik.hr/clanak/nogomet/reprezentacije/procitajte-cijeli-govor-michela-platinija-na-proslavi-100-godina-hns-a.html> (15. ožujka 2015.)

Bibliografija:

1. Bourdieu, Pierre. *Distinction – A Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge, Harvard University Press, 1998.
2. Istraživanje tržišta knjiga u RH – prosinac 2011. Završni izvještaj. Zagreb: Gfk, Hrvatska, 2011. URL: <http://www.knjizniblok.hr/dokumenti.htm> (3. svibnja 2015)
3. Istraživanje tržišta knjiga u RH – travanj 2013. Zagreb: GFK Hrvatska, 2013. URL: <http://www.knjizniblok.hr/dokumenti.html> (3. svibnja 2015)
4. *Literary strategy 2002-2007*. Edinburgh: Scottish Arts Council, 2002. URL: <http://www.scottisharts.co.uk/resources/publications/Strategies/Pdf/STR10%20Literature%20Strategy%202002-07.pdf> (3. svibnja 2015)
5. Mitchell, Don. *Cultural Geography – A Critical Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing, 2008.
6. Moderna vremena. „Pismo udruge Knjižni blok ministrici kulture Andrei Zlatar Violić“. URL: <http://www.mvinfo.hr/clanak/pismo-udruge-knjizni-blok-ministrici-kulture-andrei-zlatar-violic> (3. svibnja 2015)
7. Protrka Štimec, Marina. *Stvaranje književne nacije: oblikovanje kanona u hrvatskoj književnoj periodici 19.stoljeća*. Zagreb, Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2008.
8. Savičević Ivančević, Olja. „Nitko i ništa u Frankfurtu i na Islandu“. URL: <http://www.tportal.hr/komentari/komentatori/155392/Nitko-i-nista-u-Frankfurtu.html> (3. svibnja 2015)
9. Žmegač, Viktor. „Problematika književne povijesti“. U: Zdenko Škreb i Ante Stamać, ur., *Uvod u književnost*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1998, 36-73.